

zıl Ören) ağır bir bozguna uğrattı (1161). Arslanapa, Gürcüler'in Dvin'i işgal etmeleri üzerine Gürcistan seferine çıkan İldeniz'in saflarında sefere katıldı ve Gürcü Kralı Giorgi bozguna uğratıldı. Ancak bu dostluk ve barış dönemi uzun sürmedi. Birkaç sene sonra araları yine bozuldu. Halifenin Arslanapa'nın isteğine uyarak yanında bulunan şehzade Dâvud'u sultan ilân edip adına hutbe okutması İldeniz'i öfkeliendirdi ve oğlu Pehlivan'ı büyük bir orduyla Arslanapa üzerine gönderdi. Arslanapa yenilip Merâga'ya kaçtı (563/1167-68). Pehlivan onu muhasara etti, fakat sonunda taraflar arasında anlaşma sağlandı. Arslanapa 570'te (1174-75) öldü ve vasiyeti üzerine yerine oğlu Feleküddin geçti. İldenizlilerle Ahmedîliler arasındaki mücadele bu dönemde de devam etti. Pehlivan b. İldeniz Feleküddin üzerine yürüdü ve Revândiz Kalesi'ni kuşattı. Kaleyi ele geçiremeyeceğini anlayınca kuşatmayı kaldırıp Merâga'ya hareket etti, kardeşi Kızılarslan'ı da Tebriz'e gönderdi. Pehlivan Merâga halkıyla savaşırken askerlerinden bir grup Merâgalılar'ın eline esir düşmüştü. Akıllı ve ileri görüşlü bir kişi olan Merâga kadısı Sadreddin bu esirlere çok iyi davrandı ve hil'at giydirip onları serbest bıraktı. Bu davranış Pehlivan'ın hoşuna gitti; kadı Sadreddin'in teklifi üzerine Tebriz'in teslim edilmesi şartıyla Merâga'yı muhasara etmekten vazgeçti. Feleküddin'den sonra Ahmedîlî hânedanının başına kardeşi Alâeddin Körpearslan (Karasungur) geçti (584/1188-89). Alâeddin, Irak Selçuklu Sultanı Tuğrul'un Halife Nâsır'a karşı savaşa hazırlandığı sırada Hemedan'a giderek onun emrine girdi ve sultandan yakın ilgi gördü; Sultanoğlu Berkayaruk'u ona teslim etti. Alâeddin

602 (1205-1206) yılında İldenizli Ebû Bekir'e karşı Erbil hâkimi Muzafferüddin Gökbörü ile ittifak yaptı; fakat Ebû Bekir eski kölelerinden Aydoğmuş ailesinin yardımıyla Merâga üzerine yürüyünce Alâeddin Urmiye ve Uşnu karşılığında şehri ona terketmek zorunda kaldı. 604'te (1207-1208) ölen Alâeddin Körpearslan o devrin en âdil hükümdarlarından biri idi. Edebiyata karşı büyük bir ilgi gösteriyordu. Meşhur şair Genceli Nizâmî *Heft Peyker (Behrâmnâme)* adlı eserini ona ithaf etmiştir.

Alâeddin'in ölümü üzerine gulâmlarından biri, oğullarından Feleküddin Ahmed (veya Nusretüddin Muhammed) adına yönetime el koydu ve Revândiz Kalesi'ne kapandı. Ancak Feleküddin Ahmed ertesi yıl ölünce İldenizli Ebû Bekir Merâga'nın geri kalan kısımlarını da zaptetti (605/1208-1209). Ahmedîlî hânedanı bu tarihten itibaren kadınların eline geçti. İbnü'l-Esir, Moğollar Merâga'yı zaptettikleri sırada (1221) hânedanın başında bir kadın bulunduğunu ve Revândiz Kalesi'nde ikamet ettiğini belirtir. Celâleddin Harzemşah'ın veziri Şerefülmülk 1227'de Revândiz'i kuşattığı zaman kalede muhtemelen Alâeddin Körpearslan'ın kız torunlarından biri bulunuyordu ve İldenizliler'den Özbek'in oğlu Hâmûş ile evliydi. Celâleddin Harzemşah, Hâmûş'tan boşanan bu kadınla evlenmiş, onu kendi valisi sıfatıyla Revândiz'e tayin etmiş ve böylece Ahmedîlî hânedanı sona ermiştir. Ancak Cüveynî, Nusretüddin adlı bir Ahmedîlî şehzadesinin Anadolu'da gizlendiği sırada Güyük Han tarafından Azerbaycan ve Tebriz valiliğine tayin edildiğini (1246) yazar. Bu şehzade muhtemelen Ahmedîlî prensesinin Hâmûş ile olan evliliğinden doğan çocuğudur.

BİBLİYOGRAFYA :

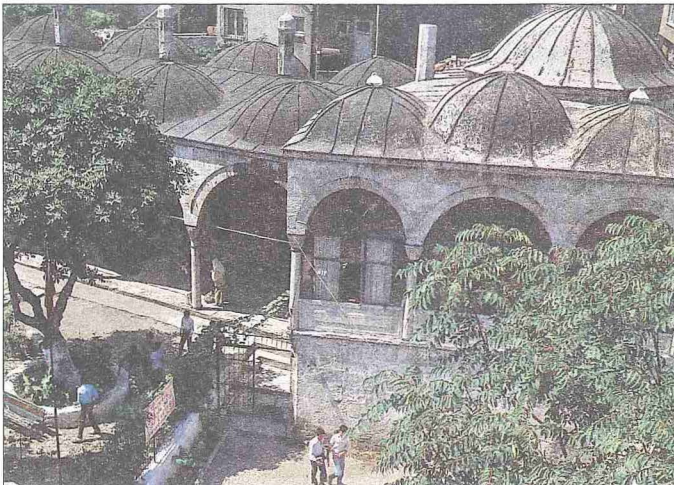
İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1403/1983, s. 279, 281-282, 315; Azîmî, *Târîh* (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: h. 430-538, nşr. Ali Sevim), Ankara 1988, s. 32, 63; Râvendî, *Râhatü's-sudûr* (trc. Ahmed Ateş), Ankara 1957-60, s. 42, 235, 252, 320-321; *Ahbârü'd-devletî's-Selçûkiyye* (trc. Necatî Lugal), Ankara 1943, s. 73, 75, 100, 138; Nesevî, *Stre-i Celâleddîn-i Mengü-birtî* (trc. ve nşr. Mücteba Mînovî), Tahrân 1344 hş./1965, s. 161, 366-367, 404-405; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (trc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1987, X, 359, 368-369, 410, 472, 517-518, 528, 537, 540-541; XI, 42, 169, 208, 221-222, 234, 239, 268-269; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân*, s. 53; Bûndârî, *Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi (Zübde'tü'n-Nuşra ve nuhbetü'l-'Uşra*, trc. Kıvameddin Burslan), İstanbul 1943, s. 151, 210-212, 223-224; İbnü'l-Adîm, *Zübde'tü'l - haleb* (nşr. Sâmî ed-Dehân), Dimaşk 1373/1974, II, 158-161; Juvainî, *The History of the World - Conqueror* (trc. J. A. Boyle), Manchester 1958, I, 148; II, 511; Reşîdüddin, *Câmî'u't-tevârîh* (nşr. Ahmed Ateş), Ankara 1960, s. 161; Zehebî, *A'lâmü'n-nübe-lâ*, XIX, 383; Browne, *LHP*, II, 408 vd.; C. E. Bosworth, "The Political and Dynastic History of the Iranian World", *CHIr*, V, 33-34, 169-171, 176-179, 183; a.mlf., *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 112-113; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi: 1098'den 1118'e kadar*, İstanbul 1974, s. 133-136, 144; Ali Sevim, *Bi-yografilerle Selçuklular Tarihi* (İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-taleb fi târîhi Haleb*, Selçuklularla İlgili Kısımlardan Seçmeler), Ankara 1976, s. 146-148, 160, 354; a.mlf., *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1983, s. 217-219; Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1980, s. 89; Abdülkerim Özeydin, *Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi* (doktora tezi, 1983), İÜ Ed. Fak. Genel Kitaplığı, s. 181-182, 185, 223; M. Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1984, II, 144-147, 174, 205-210, 212, 215, 217; H. İbrâhim Hasan, *İslâm Tarihi* (trc. İsmail Yiğit v.dğr.), İstanbul 1986, V, 75; S. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1987, II, 100-101; Erdoğan Mercil, "İldenizliler", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1988, VIII, 84, 87, 90; Coşkun Alptekin, "Irak Selçukluları", a.e., VII, 321-326; a.mlf., *Dimaşk Atabegliği*, İstanbul 1985, s. 40-42; Ahmed Kesrevî, *Şehriyârân-ı Gumnâm*, Tahrân 2535 şş., s. 226-246; A. Zeki Velidî Togan, "Aksungur", *İA*, I, 275-276; V. Minorsky, "Merâga", *İA*, VII, 733-736; a.mlf., "Ahmadîlîs", *El²* (İng.), I, 300-301; Ahmet Ateş, "Nizâmî", *İA*, IX, 323; Faruk Sümer, "Pehlivan", *İA*, IX, 545-546.

ABDÜLKERİM ÖZEYDİN

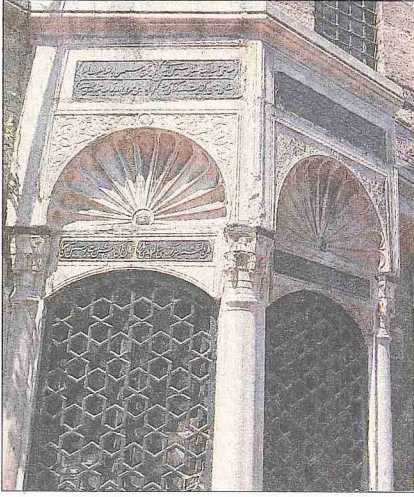
AHMEDİYE KÜLLİYESİ

Üsküdar'da
Ahmedîye semtinde bulunan
XVIII. yüzyıla ait külliye.

Ahmedîye
Cami
minaresinden
Ahmedîye
Külliyesi'nin
avlısu

Cami, medrese, dershane, kütüphane, sebil ve iki çeşmeden teşekkül eden külliye, Gündoğumu caddesi ile Esvapçı sokağının birleştiği bayırda kurulmuş-

Külliye'nin cümle kapısı bitişiğindeki üç cepheli sebîl

tur. Meyilli araziye oturtuluşu ve mimari tanzimi çok başarılıdır. Kitâbelerinden anlaşıldığına göre 1134'te (1722) Eminzâde Hacı Ahmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Gündoğumu caddesi üzerinde bulunan ve aynı zamanda tekkenin de kapısı olan avlu, cümle kapısının sağında mermerden gayet zarif bir çeşme, solunda da yine aynı zarafette bir sebîl yer almaktadır. Çeşmenin kitâbesinden ayrı olarak ayna taşı üzerinde bulunan 1280 (1863-64) tarihli tamir kitâbesine göre, bu çeşme menbandan itibaren II. Mahmud'un ikballerinden Tiryal Hanım tarafından tamir ettirilmiştir. Çeşmenin ve üç yüzlü olan sebîlin arkalarında birer oda vardır. Cümle kapısı, sebîl ve çeşme üçlüsünün üzerinde külliye'nin fevkanî sekiz yüzlü ve kubbeli dershanesi bulunmaktadır. Önünde yuvarlak kemerli üçlü bir revakı olan ders-hane altısı altta, altısı da üstte olmak üzere toplam on iki pencereden ışıkmaktadır. Revakın orta kubbesi çapraz tonozdur ve mermer mihrabı ile sütun başlıkları mukarnaslıdır.

Gündoğumu caddesinin bitiminde köşeye yakın bir mesafede kitâbesiz ve daha sade olan ikinci bir çeşme bulunmaktadır. Bunun solundaki küçük bölümün külliye'nin muvakkithanesi olduğu söylenmektedir.

Girişte cümle kapısının solunda yer alan medrese iki kollu ve on bir odalıdır. Odaların önünde kubbeli ve yuvarlak kemerli bir revak bulunmaktadır.

Odalar kubbeli olup revaka ve dışarı açılan ikişer pencere ile birer dolap ve ocağa sahiptir. Medresenin arkasında altı helâ, girişin sol tarafında da dokuz tane abdest musluğu vardır. Külliye'nin Esvapçı sokağı tarafındaki ikinci kapısının yanında kubbeli ve önü üçlü revakla örtülü fevkanî kütüphane binası yer almaktadır. Sütun başlıkları baklavalıdır. Binanın sekiz alt, altı üst penceresi, bir ocağı ve iki dolabı bulunmaktadır. Revaka açılan bir de helâsı mevcuttur. Binanın altında bugün umumi tuvalet vardır.

Cadde ve sokağın birleştiği köşede yer alan cami kare planlı olup moloz taştan inşa edilmiştir; solunda bulunan minaresi kesme taştandır. 1931'de yapıldığı söylenen ahşap son cemaat yeri 1965'teki onarım sırasında kaldırılmış ve yenisi yapılmamıştır. Kapının solundaki son cemaat yeri mihraplıdır. Kapıdaki 1134 (1722) tarihli beş satırlık sülüs kitâbede, evvelce burada bulunan Kepçe Hoca Mescidi'nin harap olduğu ve yerine Hacı Ahmed Ağa'nın bu camiyi yaptırdığı yazılıdır. Külliye'nin diğer kitâbeleri ta'liktir. Caminin kubbesi dilimli tromplara oturmakta, sekiz kenarlı kasnağın her kenarında birer pencere bulunmaktadır. Mihrap, sıvalı basit bir niş şeklindedir. Mermer minber küçük fakat devrin güzel bir eseridir. Caminin altta yedi, üstte sekiz penceresi vardır. Kapının solunda bulunan üst pencerenin son cemaat yerinden mahfile çıkan bir kapı olduğu anlaşılmaktadır.

Külliye'nin bânisi Eminzâde Ahmed Ağa'nın 1143 (1730-31) tarihli mezar taşı ve ilk mescidi yaptıran Kefçe (Kepçe) Dede'nin altı sütunlu üstü kubbeli açık türbesinin de bulunduğu kabristan, caminin kible ve kuzey tarafında iki kısım halinde yer alır.

Bugün medresenin bir bölümü Kur'an kursu, diğer bölümü ise aşhane imaret olarak kullanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, II, 206; *Sicill-i Osmânî*, I, 245; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Üsküdar Tarihi*, İstanbul 1976, I, 87-89, 322, 323; II, 127; Mübahat S. Kütükoğlu, "1869'da Faal İstanbul Medreseleri", *TED*, sy. 7-8 (1977), s. 277-392; a.mlf., "Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye Medresesi ve Kuruluşu Arefesinde İstanbul Medreseleri", *İTED*, VII/1-2 (1978), s. 186-187; *İst.A*, I, 378-382.

İ. AYDIN YÜKSEL

AHMEDİYYE

(bk. BEDEVİYYE).

AHMEDİYYE

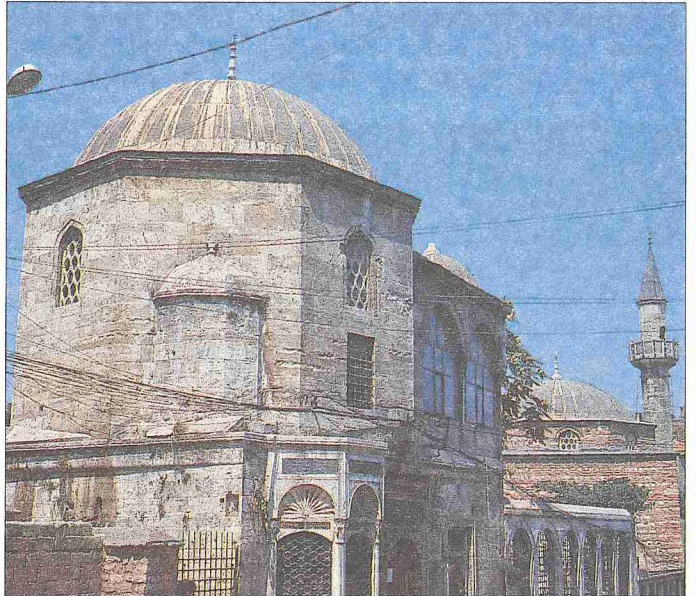
(bk. KÂDİYÂNİLİK).

AHMEDİYYE

(bk. MÜCEDDİYYE).

AHMEDİYYE

(bk. RİFÂİYYE).

Ahmedîye
Külliyesi -
Üsküdar
İstanbul